
Бібліографічний опис:

[Від редакції] (2024). Культурна спадщина та ідентифікаційні процеси часів воєнного лихоліття (до 33-річчя Незалежності України) / матеріал підготували Г. Скрипник, О. Головка, Н. Стішова, О. Коломийчук. *Народна творчість та етнологія*, 3 (403), 99–119.

[Editorial] (2024). Cultural Heritage and Identification Processes of the Period of War Hard Times (On the Occasion of the 33rd Anniversary of the Independence of Ukraine) / The Material is Prepared by H. Skrypnyk, O. Holovko, N. Stishova, O. Kolomyichuk. *Folk Art and Ethnology*, 3 (403), 99–119.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2024. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЧАСІВ ВОЄННОГО ЛИХОЛІТТЯ (до 33-річчя Незалежності України)

Напередодні знакових, державної ваги дат у житті нашої країни в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі – ІМФЕ) відбулася міжнародна науково-практична конференція *«Культурна спадщина й ідентифікаційні процеси часів воєнного лихоліття: теоретичні та прикладні ракурси досліджень»*, приурочена 33-літтю Української Незалежності.

Співорганізаторами цього заходу, окрім установ НАН України – ІМФЕ (директор – академік **Ганна Скрипник**) та Інституту народознавства (директор – академік **Степан Павлюк**), виступили зарубіжні наукові центри (Інститут культурної спадщини Міністерства культури Республіки Молдова, директор – проф. **Іон Урсу**) та провідні профільні осередки української вищої школи – кафедра історії світового українства Київського національного університету імені Тараса Шевченка (керівник – **Володимир Сергійчук**), факультет історії та філософії Одеського національного університету (декан – проф. **В'ячеслав Кушнір**); кафедра методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (завідувачка – проф. **Ольга Колястрок**).

Участь у конференції взяли в онлайн-режимі понад 80 учасників – учених інститутів НАНУ, науковців вищої школи, дослідників-працівників провідних музеїв України та науковців зарубіжжя. Серед них – проф., д. педагогіки, ст. наук. співробітник сектору «Етнологія українців» Інституту культурної спадщини Міністерства культури Республіки Молдова (Кишинів, Молдова) **Катерина Кожухар**; д. філол. наук, проф. кафедри україністики Варшавського університету (Варшава, Польща) **Валентина Соболь**; д. філософії, почесний проф. Університету Турку (Турку, Фінляндія) **Пекка Хакаміес**; д. філософії, ст. наук. співробітник відділу етнографії Інституту етнографії та фольклору ім. Константіна Бреїлою Румунської академії (Бухарест, Румунія) **Іона-Руксандра Фрунтелате**; д. філософії, ст. наук. співробітник відділу мультимедійної фольклористики та етнографії цього ж

Інституту *Раду Тоадер*; д. філософії, проф. антропології Університету Індіани (Блумінгтон, США) *Сара Філінс*.

Вітаючи учасників цього поважного міжнародного форуму, директорка ІМФЕ, модераторка пленарного засідання *Ганна Скрипник* наголосила, що ця конференція з нагоди відзначення 33-ї річниці Незалежності України відбувається на тлі трагічних для України наслідків російської збройної агресії проти України, що вже триває впродовж десяти років, а широкомасштабно – протягом останніх майже трьох років. Війна заподіяла величезні руйнації країні та спричинила трагедії і драми цілому українському суспільству, згубним чином позначившись і на стані національної культури. Г. Скрипник зауважила, що всі ці нелюдські випробування, що випали у ХХІ ст. на долю української нації, беззаперечно, є нестандартним виявом антицивілізаційної, антигуманної сутності російської держави в сучасному світі, яка отримала міжнародне засудження і несприйняття. Водночас вона підкреслила, що своєю можливістю сьогодні продовжувати україністичні наукові дослідження, зокрема, культурно-мистецької спадщини, учені-гуманітарії, як і ціле суспільство, завдячують нашим воїнам-оборонцям і захисникам України, які жертвовно стоять на сторожі її безпеки.

Хвилиною мовчання учасники конференції вишанували світлу пам'ять героїв, полеглих за волю України.

Хоча конференція і відбувалася в рамках планової тематики профільних академічних інститутів НАН України, проте приурочення її проведення до славної політично-державницької дати нашої країни – 33-ї річниці Незалежності – спричинилося до фокусування уваги доповідачів не лише на суто теоретичних проблемах вітчизняної гуманітаристики, але й передусім на прикладних її аспектах, детермінованих сучасними військово-політичними викликами й реаліями в країні.

Глобальні за масштабами деструктивні наслідки війни зумовили формування нової геополітичної реальності, характерної потужними міграціями населення, з'явою нової, досі небаченої впродовж усієї історії України емігрантської хвилі – кількомільйонного переміщення української людності до Європи. Відтак війна детермінувала кардинальні трансформації соціокультурної сфери, відкинувши наративи «руського міра» та москвоцентричні кліше й назагал знецінивши мовно-культурні російські асиміляційні практики. Водночас у висліді постали нові націєідентифікаційні моделі та актуалізувалися державно-консолідаційні процеси, легітимізувалися національно-культурні маркери та нові ідентичності, набули ваги справді державно-ідеологічні доктрини та морально-ціннісні пріоритети. Ці реалії, що формують нові світоглядно-ментальні якості українського суспільства й модерні характеристики національної культури, узasadнені як на етнічній, так і на широкій транснаціональній базі, безперечно, мають стати пріоритетним напрямом україністичних досліджень.

До ключових прикладних ракурсів вітчизняних гуманітарних студій належить передусім здійснення моніторингу та дослідження стану українства зарубіжжя як на Заході, так і на Сході. Поза сумнівом, що це саме той кадрово-ресурсний потенціал, який сприятиме повоєнному відновленню демографічної структури та трудових ресурсів, а отже – модернізації системи продуктивних сил країни, що зазнала деструктивних деформацій через військове вторгнення росії і масштабні міграції та відтік людності зі східних, північних і південних областей України, що перебувають або під тимчасовою окупацією, або в зоні активних бойових дій. Ідеться не лише про українських емігрантів до країн Західної Європи, Америки та Канади, а й про українців, що проживають унаслідок депортацій і міграцій у кордонах нинішньої росії, тобто мовиться не тільки про діаспору, а й про українців, які проживають на українських етнічних землях, що нині перебувають під росією. До цього нас спонукає і Указ Президента України Володимира Зеленського від 22 січня 2024 року

**Документальні світлини підтримки України у світі,
зроблені співробітниками ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України
та українцями зарубіжжя**

1

2

3

4

5

6

Мітинги в м. Парижі, Франція (1–3) та м. Гельсінкі, Фінляндія (4–6).
Світлини канд. філол. наук, ст. наук. співробітниці ІМФЕ ім. М. Т. Рильського
І. Коваль-Фучило

7

8

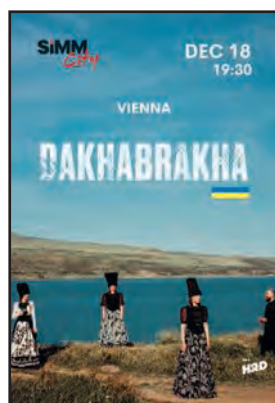
Мітинги в м. Білефельді, Німеччина (7–8). 2024 р.
Світлини С. Ланової

Українське емігрантське повсякдення в Німеччині

2024 р. Світлини канд. іст. наук, наук. співробітниці ІМФЕ ім. М. Т. Рильського М. Курінної

Українське емігрантське повсякдення в Австрії

Афіша
концерту
музичного
етногурту
«ДахаБраха».
Грудень 2022 р.
м. Відень,
Австрія

Афіша різдвяних концертів біля палацу Шенбрун.
Виконавці – фольклорні гурти з Кропивницького,
Ужгорода, Харкова, Івано-Франківська. Грудень
2022 р. м. Відень, Австрія

Афіша
концерту
«Щедрий вечір:
Дві культури в
одному серці».
14 січня 2023 р.
Карлскірхе.
м. Відень,
Австрія

Колядки і щедрівки у виконанні
Ніни Матвієнко в супроводі
Молодіжного симфонічного оркестру
«Слобожанський». 14 січня 2023 р.
Карлскірхе. м. Відень, Австрія

Українське культурне повсякдення в Шотландії

Воркшоп (1) і концерт (2) за участю українських і шотландських музикантів та науковців. м. Единбург, Шотландія. З фотоархіву канд. мист., наук. співробітниці ІМФЕ ім. М. Т. Рильського О. Летичевської

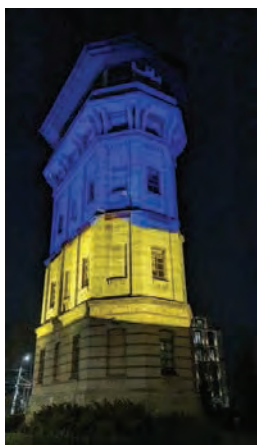

Українське мистецько-емігрантське середовище в Естонії

Афіші мистецьких заходів (3–4), концерт (5) у с-щі Віймсі, Естонія за участі бандуристки, канд. мист., наук. співробітниці ІМФЕ ім. М. Т. Рильського І. Лісняк

Підтримка українців у Республіці Молдова

Зі студій про
ідентифікаційні
процеси в середовищі
українців зарубіжжя

Волонтерські та мистецькі групи

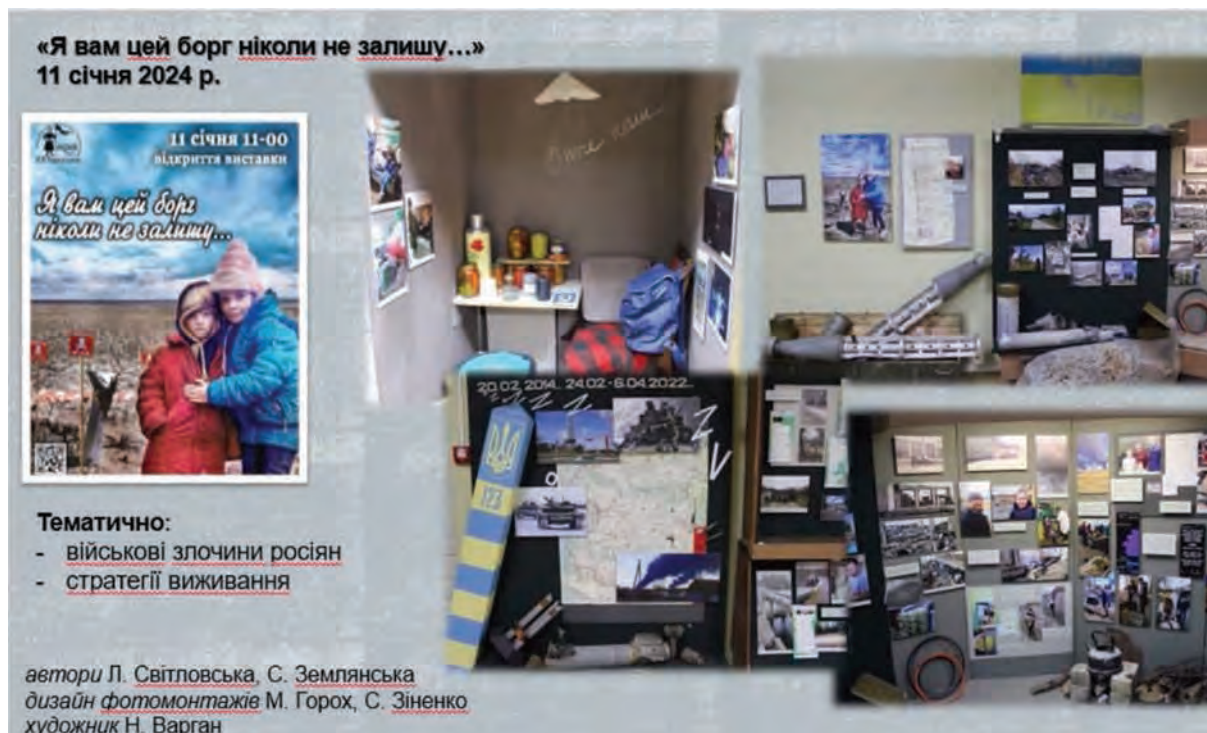

1–3. Волонтерська допомога Збройним Силам України
від мешканців Хмельниччини. Світлина Л. Сонячної

4–6. Роль фольклорних колективів м. Харкова в національному згуртуванні українців

Популяризація культури пам'яті Чернігівським обласним історичним музеєм ім. В. В. Тарновського

Ідентифікаційна місія вітчизняної кіномистецької спадщини

«Про історично заселені українцями території російської федерації». Це – і Східне Приазов'я, це і Північна Слобожанщина, це і Кубань, це, зрештою, і Брянщина. Отже, перед українськими вченими-гуманітаріями постало завдання розробити нову царину, пов'язану з дослідженням і моніторингом нинішнього стану підросійської української спільноти, напрацювати рекомендації, створити програми підтримки повернення українців зі східних підросійських теренів в Україну.

Серед інших важливих з погляду утвердження української державності напрямів розвитку вітчизняної гуманітаристики, що були наголошені в доповіді Г. Скрипник, чи не ключовою була опція про націєконсолідуючу роль і євроінтеграційну місію української культури. В українській історії часів бездержавності, як слушно стверджував ще Пантелеймон Куліш, культура не раз перебирала на себе державницькі функції: коли збірні мілітарні зусилля нації в боротьбі за державність вичерпувалися, не увінчавшись перемогою, тоді на арену виходили саме культура і мова, виконуючи націєконсолідуючу роль, виступаючи своєрідним і джерелом, і оберегом етнічної тожсамості й свідомості та національної ідентичності, які в перспективі ставали передумовою нового етапу боротьби за державність. Це підкреслював і академік І. Дзюба, який у 1990 році напередодні проголошення Незалежності у своїй доповіді на I Конгресі Міжнародної асоціації українців наголосив, що незалежності політичної неможливо досягти без незалежності культурної; що ідея культурного самовизначення країни є передумовою формування її політичної ідентичності та суб'єктності.

У розвиток цих провиденційних осягнень І. Дзюби актуальними, на думку доповідачки, будуть розроблення програми та реалізація в її рамках проекту **«Євроінтеграційна місія української культури»**. Він передбачає створення потужних українознавчих бібліотечних ресурсів у численних провідних університетах світу, передусім Європи й Америки. Просування української книги сприятиме впізнаваності України і виразній ідентифікації української культури, відмінної від російської. На переконання Г. Скрипник, це стане продуктивним продовженням започаткованого пані Оленою Зеленською проекту, пов'язаного зі створенням бібліотечної полиці української книги на зарубіжжі.

Упровадження євроінтеграційної академічної програми передбачає реалізацію ініціатив з підготовки та опублікування впродовж найближчих років багатотомного англomовного книжкового корпусу **«Знакові постаті української кінематографії, театру та літератури»**, **«Україна в образотворчій та музичній спадщині»** та **«Етноісторичний профіль України: від витоків до сучасної політичної нації»**, над якими працюють нині гуманітарні інститути Відділення. Виконуючи такий проект, зможемо поступово долати москвоцентричні наративи, поширювані росією на зарубіжжі, обстоювати власний культурно-національний профіль держави. Як стверджує Г. Скрипник, просуванню української культури добре прислужилася б також організація та промоція пам'яток української культури й мистецтва у європейські країни засобом улаштування виставок (зокрема, з фондів Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України), українознавчих книжкових презентацій, наукових форумів (конференцій, конгресів, семінарів, відкритих лекцій), демонстрації відео- та кінопродукції. Зазначені науково-просвітницькі опції, наголосила академік Г. Скрипник, є неодмінними передумовами виконання національною культурою місії своєрідного амбасадора в захисті права України на її політично-державницьку суб'єктність.

Серед найактуальнішої тематики, що її порушували інші доповідачі на пленарному засіданні, – сучасні екзистенційні виклики, які постали перед світовим українством, та перспективи повернення українських емігрантів з Європи й української діаспори росії. Остання з проблем була ґрунтовно висвітлена в доповіді проф. **Володимира Сергійчука** – знаного дослідника історії світового українства. Учений на конкретному фактологічному матеріалі

розкрив невітшну динаміку неухильного зменшення чисельності українства в росії впродовж осяжного минулого століття: від кількості української людності в росії у 7 млн на початку ХХ ст. до 1 927 980 осіб (за переписом 2010 р.). Масштабні репресивні дії москви, насильницька асиміляція, гоніння та переслідування за національною ознакою аж до фізичного винищення, жорстока дискримінаційна політика російського уряду щодо української людності (згадаймо бодай постанову кремля від 15 грудня 1932 р., «якою в брутальний спосіб заборонялося все українське за межами УРСР») спричинили катастрофічне зменшення чисельності українського населення росії. «Ось чому, – наголосив доповідач, – серед багатьох важливих проблем, які постануть перед нашою державою після закінчення війни, – доля української діаспори в росії, про повноцінне організоване існування якої та перспективи її повернення нині навіть не йдеться. Тож перед українством росії – вибір зовсім невеликий: або остаточно розчинитися в чужому етнічному морі, або ж для власного національного порятунку повернутися на Батьківщину».

«З огляду на нинішнє неприховано вороже ставлення російської влади й суспільства до українства, їхнє намагання будь що знищити нашу націю, про що відверто пропагується на всіх рівнях, Українська держава, – резюмує проф. В. Сергійчук, – повинна поставити питання безпеки наших співвітчизників у російській федерації на міжнародному рівні». На його думку, «за нинішніх обставин таке завдання під силу міжнародному органу, що його мають спільно з Україною створити її союзники під егідою ООН». На переконання доповідача, пріоритетним завданням має стати надання реальних гарантій безпеки державного сприяння поверненню українців з росії в Україну через загрозу їхньому існуванню там.

Розроблення програми повернення українців з росії на свою історичну Батьківщину дасть можливість заповнити вакансії працевлаштування в різних регіонах України, особливо в тих, які зазнали найбільших руйнувань. Саме такий підхід має стати пріоритетною складовою державної програми формування належних кадрових ресурсів для відбудови України (поряд із залученням іноземних мігрантів), – наголосив проф. В. Сергійчук. Непродумана орієнтація державних програм кількісного поповнення трудових ресурсів передусім не на повернення наших співвітчизників, а на залучення мігрантів зі східних регіонів світу, може мати непередбачувані наслідки та загрози для суспільної стабільності і громадянського миру в Україні, – застеріг доповідач.

На високій, державницької ваги пам'яткоохоронній місії українського музейництва за умов воєнного часу наголосив у своїй доповіді директор Інституту народознавства НАН України академік **Степан Павлюк**. Учений підкреслив, що нині українські музеї ще більшою мірою, аніж у мирні часи, набули статусу найпотужніших сховищ культурних надбань народу. Відтак вони мають стати предметом пильної державної уваги й опіки управлінських структур місцевого та урядового рівнів. Не винятком, з огляду на такий державницький підхід, є і музейні установи НАН України, зокрема Музей етнографії та художнього промислу, що функціонує на базі Інституту народознавства НАН України і має статус (з 2004 р.) наукового об'єкта Національного надбання. Експозиційна площа цього осередку – 2189 кв. м, а площа музейної території загалом сягає 5459 кв. м. Наукові фондові колекції музею Інституту народознавства НАН України за кількістю (понад 100 тис.) та якістю пам'яток входять до десятка найбільших музеїв України. Цей осередок володіє найціннішою на території нашої держави колекцією творів декоративно-прикладного мистецтва Європи. Зокрема, серед його збірок вражає неповторна колекція шедеврів виробництва Мейсенської мануфактури ХVIII–ХІХ ст.; збірка меблів, гобеленів тощо. Однак гордістю Музею є збірка пам'яток українського народного мистецтва, репрезентована в розрізі всіх регіонів України за календарно-обрядовим циклом. Основна колекція Музею успадкована від Промислового музею (заснованого 1874 р.) та

Музею Наукового товариства імені Шевченка (заснованого 1895 р.). Щорічно Музей відвідує понад 70 тис. чоловік, навіть за умов воєнного стану. На переконання доповідача, серед найважливіших завдань усіх музейників, науковців НАНУ та держави є збереження унікальної культурної спадщини нашого народу численними музейними осередками країни, адже саме ці пам'ятки народного побуту і професійного мистецтва є документальним джерелом і запорукою впізнаваності нашої національної самобутності в сучасному глобальному світі.

Чи не найважливішою проблемою сучасної як внутрішньої, так і зовнішньої політики нашої держави, що постала внаслідок багатомільйонної міграційної хвилі українського населення до Західної Європи через агресивні військові дії росії проти України і захоплення українських територій, стало питання збереження українською еміграційною людністю своєї національної ідентичності. Безперечно, що, окрім коректної політики урядів приймаючих країн, вирішальною у справі збереження української ідентичності є просвітницька діяльність активістів емігрантської спільноти та діаспори. Пленарна доповідь відомої вченої-україністки з Молдови проф. **Катерини Кожухар**, яка впродовж чверть століття засобом просвітництва і науки неухильно боронить українську ідентичність своїх земляків, власне і була присвячена цій проблемі. Зокрема, у ній йшлося про роль державних установ, міжнародних і громадських організацій Республіки Молдова в збереженні української ідентичності біженців, яка була вичерпно широко проілюстрована фотоматеріалами спеціального презентаційного проєкту. Про специфіку цієї проблеми в Молдові свідчить наведена дослідницею статистика. Сьогодні у співвідношенні до чисельності свого населення Молдова прийняла найбільше емігрантів: біженці становлять +/- 4 відсотки від усього населення країни, яке складає 2,6 млн осіб. За даними Генерального інспекторату прикордонної поліції, станом на 30 вересня 2022 року в Молдову в'їхало 576 851 громадянин України. Із 24 лютого 2022 року по 16 травня 2023 року, тобто впродовж перших півтора року війни, за даними Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), кордони Молдови перетнули 822 422 українські біженці; 101 835 з них, шукаючи безпеки та притулку, залишилися на території Молдови. Станом на лютий 2024 року в Молдові перебуває понад 116 тис. переміщених українців. Загалом з початку війни з України до Республіки Молдова прибуло близько мільйона українських біженців. Переважна більшість із них попрямувала далі до країн ЄС. Доповідачка у своєму виступі зосередилася на прикладних аспектах правової та фінансової підтримки біженців молдовським урядом і від цілої української спільноти висловила йому вдячність за широку програму допомоги українським біженцям – не лише фінансову, а й культурну та просвітницьку. Значна роль, резюмує дослідниця, у підтримці української ідентичності біженців належить громадським об'єднанням: Українській громаді в Республіці Молдова, Конгресу українців Молдови, Благодійному фонду народних майстрів та українських художників «Відродження», «Літопис», «Квітучий край» (загалом 26 організацій). Молода, однак надзвичайно активна й потужна організація – Національний конгрес українців Молдови, позиціонує себе як голос української спільноти в Молдові, що об'єднує етнічних українців та вимушено переміщених осіб. Вона організувала центр для біженців, сприяла вивозу інвалідів та онкохворих до Молдови й наразі розгорнула величезну роботу з біженцями за підтримки ООН, ЮНІСЕФ та інших міжнародних організацій, які опікуються біженцями. Їхніми зусиллями було відкрито центр «Дивосвіт» при гімназії ім. Тараса Шевченка, а при ньому – денний дитячий табір. Численні реалізовані конгресом проєкти, з-поміж яких – «Кожна дитина захищена в Молдові», організовані Опитування для переселенців з України, майстер-класи, презентації, свята, серед яких і День Незалежності України, День Соборності, День українського прапора, День захисту дітей, Міжнародний день вишиванки та ін. Таким чином, можемо констатувати, що в Республіці Молдова злагоджено й потужно діють між-

народні, державні, громадські та інші організації, бізнес, волонтери та громадянське суспільство, які не залишилися байдужими й надають неоціненну допомогу біженцям та тимчасово переміщеним особам. Учена висловила сподівання, що їх об'єднані зусилля відіграють свою позитивну роль, і українські біженці не втратять власної етнічної ідентичності.

Пленарна доповідь відомого вченого-кіномистецтвознавця, чл.-кор. НАМ України **Сергія Тримбача** «Вітчизняна кінематографічна культура в умовах воєнного сьогодення» в історичній ретроспекції висвітлює весь понадсотлітній шлях розвитку національного кіномистецтва, починаючи від творчості в царині кінематографії Ю. Яновського, М. Семенка, М. Бажана, Л. Курбаса до фільмів О. Довженка, які отримали світове визнання. Вони поставили, наголошує автор, у рамках реалізації чи не найефективнішого соціокультурного проєкту 1922–1930-х років – ВУФКУ (Всеукраїнського фотокіноуправління), пріоритетною метою діяльності якого було подолання замкнутості українського культурного світу засобом кінематографа. У доповіді підкреслюється без перебільшення шедевральний доробок митців української міфопоетичної школи межі 1950–1960-х років (С. Параджанов, Ю. Іллєнко, Л. Осика, М. Машенко). Саме вони традиції культурного відродження 20–30-х років ХХ ст. піднесли на новий щабель національно-культурного самоствердження.

Нові якісні зрушення української кінематографії сталися вже за часів незалежності: хоч і незначна, та все ж державна підтримка сценічної сфери, що спостерігається з часу адміністративного реформування галузі та створення Державного агентства України з питань кіно (2011), спричинилась до піднесення національного кінематографа: з'явився масив кінострічок, які доволі швидко витіснили російську кінопродукцію; абсолютна більшість фільмів знімалась українською мовою, що має величезне значення для підвищення її авторитетності; українські фільми стали значущим і впливовим сегментом кінопрокату, формуючи насамперед у молодіжній аудиторії стійкі пріоритети щодо української культури. Усі ці кінематографічні успіхи, як і незалежний історичний розвиток України, передусім у його соціокультурній іпостасі, що вийшов з-під контролю рашистських еліт Москви з їх наративами «руського міра», не в останню чергу інспірували, на думку доповідача, широкомасштабну й безпрецедентно жорстоку військову експансію Росії з метою фактичного знищення українського народу. Утім, резюмує С. Тримбач, кінематограф України, попри всі складнощі воєнного часу, продовжує розвиватись. Весь огром фільмів, зроблених більше як за сто років, від Довженка і Кавалерідзе до Саніна і Васяновича, покликують нові пізнання задля конструювання нового кіномистецького образу України та її утвердження у світовому культурному просторі.

Актуальні питання збереження національної ідентичності української діаспори Північної Добруджі (Румунія) були розглянуті та предметно проаналізовані в доповіді декана факультету історії та філософії Одеського університету проф. **В'ячеслава Кушніра**. Автор на власному польовому матеріалі та своїх етнографічних обсерваціях останнього десятиліття аналізує важливу теоретичну проблему сучасної етнологічної науки – збереження своєрідності культури та національної ідентичності малих етнічних груп у середовищі іншоетнічної більшості. Як відомо, українська діаспора в Північній Добруджі сформувалася в кінці ХVІІІ – на початку ХІХ ст. на основі частини запорозьких козаків, які мігрували за Дунай, та українських селян-переселенців. Упродовж тривалого періоду традиційна культура українців зберігалася, не зазнаючи кардинальних трансформацій. Однак у другій половині ХХ ст., за спостереженнями дослідника, суттєво посилювся процес інтеграції українців у румунський соціокультурний простір, який супроводжувався вилученням викладання рідною мовою в шкільній системі, зникненням комунікаційних моделей передачі традиційних культурних надбань наступному поколінню тощо. Відтак, за переписом населення 2001 року, у Північній Добруджі українцями визнали себе близько однієї тисячі осіб. Більшу частину українців

Добруджі можна віднести до носіїв подвійної ідентичності – української та румунської, хоча й спостерігається тенденція повільної асиміляції на користь румуномовного населення. На думку проф. В. Кушніра, для уповільнення асиміляційних процесів серед місцевої україномовної людності «необхідна розробка та впровадження відповідних українсько-румунських програм; суттєва підтримка зміцнення української ідентичності може бути від українців, які тимчасово чи на постійній основі перебувають у Румунії, зокрема в повітах Галац і Тульча». Нині, резюмує дослідник, на тлі російсько-української війни активізується зростання самосвідомості українців Добруджі, «з'являються нові форми співпраці, які посилюють зв'язки українців Північної Добруджі з історичною батьківщиною».

Проблематика збереження та охорони історичних пам'яток культури на тлі безпрецедентно руйнівних збройних дій росії стала для Української держави та науки однією з найбільш пріоритетних як у загальнонаціональному, так і в регіональному вимірах. Зокрема, про регіональний ракурс пам'яткоохоронної культурної справи йшлося в пленарній доповіді академіка НАМ України **Тетяни Кара-Васильєвої**. Так, предметом уваги дослідниці став огляд відображення зруйнованих пам'яток у творах художника Віктора Ковтуна – лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, голови Харківського відділення НСХУ, народного художника України. Уже із самого початку ворожого нападу В. Ковтун разом з іншими харківськими митцями тримає мистецький фронт і продовжує працювати над мистецькою фіксацією краєвидів міста, спотворених ворожими бомбуваннями. Зокрема, на його полотнах – обстріляне ворогом середмістя Харкова, у тому числі і храм Святих Жон-Мироносиць, який зазнав значних пошкоджень після обстрілів, а також архітектурні пам'ятки початку ХХ ст. (Палац праці), що також зазнали руйнацій. «В. Ковтун, – наголошує доповідачка, – на своєму художньому фронті чинить спротив ворожим атакам засобом мистецтва». Поза сумнівом, проблема збереження об'єктів культури в умовах воєнних конфліктів є однією з найскладніших не тільки в Україні, а й усьому світі.

Заслугує на увагу дослідників і доповідь професорки, керівниці кафедри Вінницького державного педагогічного університету **Ольги Коляструк**, присвячена фантомам і візіям радянського минулого в умовах війни. На думку дослідниці, сучасна відкрита агресія росії проти незалежної України стала подією, що вже зумовила низку процесів, які приведуть до тектонічних змін у європейській і світовій політиці, у міжнародних стосунках між країнами, спонукатимуть радикальні цивілізаційно-культурні трансформації. Спадщину радянської доби авторка розглядає крізь призму постколоніальних студій і стверджує, що «під впливом сучасної війни остаточно розвінчуються радянські міфи й стереотипи про упослідженість українців та їх національну меншовартість». Учена слушно підкреслює, що через нинішню суспільну комунікацію і громадянську консолідацію регіонів утверджується соборність Української держави. На її переконання, основна проблема дерадянзації полягає в подоланні радянської тоталітарної травми, що спричинила деформацію суспільних ментальних структур. Дослідниця переконана, що українська нація із цієї війни вийде більш сконсолідованою і згуртованою, а Україна повноцінно утвердиться у своїй міжнародно визнаній державно-політичній суб'єктності.

Усноісторичні свідчення, що охоплюють спогади людей про власну участь у певних історичних подіях та їхню етично-емоційну оцінку цих подій, що традиційно поставали невід'ємною складовою польових етнографічних джерел, зібраних шляхом безпосереднього спостереження, або відомостей, отриманих різними дистанційними методами, сьогодні вийшли за межі народознавчої науки та стали важливим додатковим ресурсом соціоісторичних і політологічних дисциплін. Усна історія часів війни у вигляді щоденників окупації Ізюма мешканки міста Лідії Шаповалової та щоденника митця слова Володимира Вакуленка стали

предметом наукового осягнення непростих реалій українського воєнного повсякдення в доповіді професорки, керівниці кафедри Варшавського університету **Валентини Соболю**. Опираючись на морально-етичні імперативи Ганса-Георга Гадамера, Юзефа Тішнера про «світло розуму і сумлінність знання» та «солідарність сумлінь», талановита дослідниця В. Соболю, відома своїм безпрецедентно глибоким філософським осягненням щоденникової спадщини (діаріїв) Пилипа Орлика, здійснила справді професійний літературознавчий та історико-філософський аналіз документальних щоденникових свідчень наших сучасників. Якщо, на думку дослідниці, щоденник ізюмчанки задокументував приватну рецепцію війни – від початку наступу росіян 3 березня 2022 року й до 10 вересня 2022 року, коли Збройні Сили України Ізюм звільнили, то натомість «у діарії Вакуленка поєднується сповідальна приватність і трагічна епічність, яка зумовлює інший, планетарно-космічний вимір часу і простору. Простір і час – тут ці загальні форми буття, притаманні всім без винятку матеріальним системам і процесам – і в щоденнику Вакуленка, і в передмові Вікторії Амеліної до видання «Я перетворююсь. Щоденник окупації. Вибрані вірші», набувають виразних національно-культурних рис та вимірів довжиною в кілька століть». Особисті документальні свідчення, зазначила доповідачка, фіксують, що нині – у вимірі планетарному – агресором повторюється чорний експеримент, який був проведений у місті Слов'янську у квітні–липні 2014 року, як репетиція того, що почалося з повномасштабним вторгненням росії 24 лютого 2022 року. Проф. В. Соболю підсумовує свій виступ, апелюючи до філософських сентенцій П. Орлика, що потрібно, не гаючи часу, не покладаючи рук, зупинити засобами просвітництва «театр різників» через «донесення до світу правди». Ці без перебільшення провиденційні думки-звернення до прогресивних сучасників П. Орлика, що їх вияскравила В. Соболю, як ніщо інше актуальні сьогодні й можуть послуговувати голосом сумління і для наших сучасників, спрямованим на захист миру та справедливості.

Проблематика пленарних доповідей як у верцадлі фокусує ті ключові тематичні вектори, що були задекларовані учасниками форуму для розгляду на секційних засіданнях та дискусійних панелях. Через значну кількість і розмаїття заявлених доповідей, представити в даному огляді повну інформацію про всю озвучену секційну тематику є неможливим, тому-то акцент у викладі зроблено на найбільш актуальному, дотичному до реалій воєнного сьогодення контенті. Зокрема, тематика фольклору воєнної доби розглядалася на секції **«Фольклор та фольклористика в період російсько-української війни: збереження нематеріальної культурної спадщини, ідентифікаційні та державотвірні контексти»**. Окрім властиво суто фольклористичної проблематики з історії та теорії науки про усну народну творчість, доповідачі актуалізували фольклористичні реалії воєнних часів. Так, у доповіді **«Концепти ГЕРОЇ / ГЕРОЇЗМ в українській чарівній казці та сучасних усних наративах воїнів ЗСУ: типологічні паралелі»** проф., зав. кафедри фольклористики ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка **Олесі Наумовської** ішлося про свідчення військовослужбовців Збройних Сил України, записані в процесі інтерв'ю з нашими воїнами. О. Наумовська наголосила на кореляції образів сучасних учасників бойових дій із фольклорними образами – героями чарівних казок. За спостереженнями дослідниці, існує виразна тяглість української фольклористичної традиції та переконлива подібність між образами сучасних українських воїнів і фольклорними героями-змієборцями, яких традиція змальовує персонажами з надзвичайними силою та розумом. Саме такі якості, що притаманні й нашим воїнам, глорифікуються в наративах сучасників.

З доповіддю **«Національно-патріотичні мотиви в сучасних піснях фолк-рок-гурту "Тінь Сонця"»** виступила д. філол. наук **Леся Мушкетик**, яка наголосила, що українська масова культура активно відгукується на воєнні події сучасності. Не винятком тут є і численні

музичні гурти, у репертуарі яких виразно простежується вплив фольклору. Так, гурт «Тінь Сонця» (має унікальний жанр – так званий козацький рок) чимало своїх пісень присвячує історичній пам'яті українців. Своєрідною візитівкою гурту є пісня «Їхали козаки», основна теза якої – козацька воля, що екстраполюється на долю («що означає зовнішню і внутрішню свободу, без якої козацькі співання не мають сенсу»). Загалом, на думку Л. Мушкетик, аналізовані нею «патріотичні пісні подібні до фольклорних легкістю сприйняття, звертанням до глибинних шарів, індивідуальної і колективної свідомості та виконують важливу адаптивну функцію у зраненому війною суспільстві, мають психологічно-сугестивний ефект».

На матеріалах обсервацій повсякдення воєнного часу побудовано доповідь «*Етнопоетика та сучасне функціонування українського патріотичного гімну "Ой у лузі червона калина..."*», яку виголосила д. філол. наук **Оксана Микитенко**. Згадану пісню-гімн можна почути повсюдно й повсякчасно в різних стилях: від вуличного співу (наприклад, у метро, під час народних мітингів, зібрань тощо) і до найвищої сакралізації (у виконанні дзвонарями Михайлівського Золотоверхого собору). Такий резонанс, згідно з дослідженням О. Микитенко, спричинений моделлю козацького фольклору, адже саме така маршова пісня (на відміну від інших народних пісень регіонального значення) мала всі підстави для подальшого поширення на весь український етнокультурний простір.

Доповідь-презентацію на тему «*Візуальний і вербальний фольклор українських мітингів у Франції та Фінляндії*» виголосила канд. філол. наук **Ірина Коваль-Фучило**, яка пів року брала участь у мітингах у Франції та понад шість місяців – у Фінляндії. Послугуючись методом включеного спостереження, дослідниця здійснила фіксацію унікального матеріалу, що документально ілюструє спільні та відмінні риси мітингів на підтримку України в обраних країнах, де їй довелося особисто проживати.

Обсервації канд. філол. наук **Тетяни Шевчук** також розкривають актуальні аспекти воєнного повсякдення. Присвятивши свою ілюстровану доповідь ролі українського фольклору в культурній дипломатії зарубіжжя у воєнний час, дослідниця зосередила увагу на віденських різдвяних святах як найбільш презентабельних у цьому сенсі. За свідченням дослідниці, попри те, що Австрія завжди лояльно ставилася до росіян, після повномасштабної агресії РФ проти України австрійці стали робити концерти, повністю побудовані на зразках української класичної музики та українського фольклору. Загалом, присутність українських біженців, виступи фольклорних гуртів, відомих виконавців вплинули на культурний ландшафт Відня. Для фольклористів особливо цікавим є ситуативний контекст виконання народних пісень, зокрема, йдеться про спонтанний спів у громадських місцях. Наприклад, лондонський славіст У. Блекер почув, як у віденському метро маленькі дівчатка на платформі співають «Ой у лузі червона калина», і написав про це в статті *On every corner of Vienna*, назвавши таке виконання «гімном українського опору». Звучання «Щедрика» в Концертгаузі актуалізує події 1919 року, коли в цьому ж залі австрійці слухали «Щедрика» у виконанні Української республіканської капели під орудою О. Кошиця.

На сучасному польовому матеріалі побудовано доповідь «*Неказкова фольклорна проза та усноісторичні свідчення: спільне і відмінне*» канд. філол. наук **Олени Чебанюк**. Джерелом для дослідження доповідачки стали записи-спогади, здійснені переважно цією науковицею протягом 2004–2023 років. Учена наголосила, що сьогодні усноісторичні свідчення є найзатребуванішим матеріалом у різноманітних соціальних і гуманітарних дослідженнях, що «зумовлено як історичним моментом, так і зростаючим усвідомленням українцями себе, свого місця у світі». При цьому дослідниця розмежувала сприйняття усноісторичних свідчень представниками різних наукових дисциплін; скажімо, історики розглядають такий матеріал переважно як допоміжний джерельний ресурс. «Якщо для усноісторичних свідчень

характерна переважно “документальна конвенція”, то для фольклорних оповідань відповідно – “меморатна конвенція” розповідей».

Основні аспекти тематики російсько-української війни в сучасному фольклористичному дискурсі стали предметом висвітлення в доповіді **Лариси Вахніної** – завідувачки відділу української та зарубіжної фольклористики ІМФЕ, яка наголосила, що думки та ідеї, виголошені в межах заявленої тематики, безперечно, заслуговують на глибше осмислення й мають перспективи стати тригером подальших наукових пошуків та дискусій.

Засідання секції **«Актуальні вектори розвитку вітчизняного кіномистецтва: подолання радянської спадщини та утвердження україноцентричних пріоритетів»** відбулося за участю кінознавців Інституту та інших профільних установ України. Центральний мотив доповідей – досягнення екранної культури радянської доби та реальні механізми подолання рудиментів москвоцентричної спадщини. Обговорювався стан архівів України, які зазнали чималих втрат і нині перебувають у періоді, який характеризується прагненням до переосмислення провідних ідеологічних, політичних та власне культурних стереотипів, а стратегії подолання колоніального дискурсу в мистецькій практиці кіномитців 1960–1980-х років осмислювалися в контексті спротиву імперським наративам і образам. Предметом академічної дискусії стала творчість класиків вітчизняного кіно (О. Довженка, С. Параджанова, Ю. Іллєнка), яка проаналізована учасниками секції під кутом зору новітніх парадигм та їх задіяності в програмі культурної перебудови. Кіноавангард 1920-х років було актуалізовано та залучено як джерело для прогностичного аналізу сучасних тенденцій щодо масштабування загроз проявів тоталітаризму в суспільному та мистецькому житті (доповіді **Романа Росляка, Людмили Новікової, Георгія Черкова, Оксани Єльчик**).

Так, про стратегії подолання колоніального дискурсу в українському кіно 1960–1980-х років ішлося в доповіді ст. наук. співробітниці Музею театрального, музичного та кіномистецтва України **Анастасії Канівцевої**. Доповідачка інформувала про методи і прийоми, за допомогою яких у низці тогочасних фільмів чинився опір імперському модусу репрезентації України. Розглянуто на секції кіномистецькі методи «гри з національними міфами і стереотипами», іронію та самоіронію у «Вечорі на Івана Купала» Ю. Іллєнка (1968) і «Пропалій грамоті» Б. Івченка (1972); специфіку репрезентації автентичної національної народної культури в «Тінях забутих предків» С. Параджанова (1964) та осмислення урбаністичного стилю життя в Україні у фільмах «міської прози».

Було проаналізовано й найновіші кінотвори, які подають виразний образ спротиву українського народу військовій експансії російської федерації. Зокрема, у доповіді **«Постать наратора в документальному фільмі “20 днів у Маріуполі”»** (**Анастасія Супрун-Живодрова**) ішлося про роботу режисера Мстислава Чернова, нагороджену премією Американської кіноакадемії. В обговореннях підкреслювалося, що в умовах постійної генерації неправдивої інформації в сучасному медіапросторі, відмови від офіційних за характером манер оповідання, першоособовий наратив та самосвідома нарація є не тільки затребуваними, але й ефективними в донесенні певних меседжів.

Модератори секції **Сергій Тримбач** (чл.-кор. НАМ України) і **Роман Росляк** (пров. наук. співробітник ІМФЕ) у своїх коментарях наголосили на акцентованих у доповідях новітніх тенденціях осягнення і трактування вітчизняної кінематографічної спадщини.

У рамках наголошеної міжнародної науково-практичної конференції відбулося також онлайн-засідання секції **«Культурно-мистецька спадщина України: дослідження і стан у контексті сучасних викликів»**. До обговорення актуальних проблем культурної спадщини, зокрема збереження культурно-мистецьких пам'яток, музейних колекцій та осередків традиційної культури, а також новітніх тенденцій візуальних художніх практик за умов воєнного

часу долучились як провідні науковці академічних інститутів, так і вчені-викладачі вітчизняних вишів, у тому числі Харківської державної академії дизайну та мистецтв і Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Жвавий інтерес викликала доповідь чл.-кор. НАМ України, д. мист. **Людмили Соколюк**, що була присвячена проблемам збереження творів української мозаїки другої половини ХХ ст. Увагу присутніх привернув і виступ д. мист. **Галини Івашків** про творчість майстрів кераміки в умовах війни. Неординарною концепцією вирізнялася доповідь д. іст. наук **Мар'яни Левицької**, присвячена мистецькому аналізу впливу війни на екологію, осмисленню архетипного образу землі в контексті воєнного лихоліття. Творчу дискусію викликало також дослідження художнього ритму та військової теми в мистецтві, представлене канд. мист. **Артуром Іжевським**.

Особливості українських плакатів воєнного часу висвітлила канд. іст. наук **Тетяна Коваленко**, а про творчість майстрів гончарства та витинанки в умовах сучасної російсько-української війни йшлося у виступах канд. мист. **Галини Істоміної** та **Зінаїди Косицької**.

Результати творчої дискусії, проведеної в рамках роботи секції, безперечно, сприятимуть подальшим теоретичним і прикладним дослідженням у сфері візуальних художніх практик.

У засіданні секції «**Українське музикознавство в річищі постколоніальних студій: утвердження україноцентричних наративів**» узяли участь мистецтвознавці зі всієї України, з-поміж яких – проректор з наукової, творчої та міжнародної діяльності Дніпровської академії музики **Валерій Громченко**, директорка Северодонецького фахового коледжу культури і мистецтв (нині евакуйований до м. Коломиї) **Марина Яворська** та ін. Серед основних тематичних напрямів, представлених у доповідях – історія українського музичного фольклору (жанри, галузі, явища, трансмісія традицій тощо); вітчизняна музична освіта в умовах війни; стан сучасного академічного музичного мистецтва (трансформації його жанрово-стильового та образного аспектів). У фокусі уваги учасників наукового дискурсу – визначні постаті української музичної культури; інновації у сфері музично-сценічної творчості; духовний фронт (богослужбова співоча традиція під час війни); лемківська музична культура як складова українських культурних надбань; українська музична культура і світ, крос-культурні зв'язки національної та інонаціональних музичних культур.

До обговорення проблем був залучений маловідомий джерельний матеріал, який є актуальним для сучасної музикознавчої науки й має загальнокультурне та локально-регіональне значення. Предметно і жваво обговорювалися питання збереження національної ідентичності української музичної культури та традиційної музичної спадщини в контексті теперішніх воєнних подій і міграційних процесів; національна ідентичність та діяхронна цілісність українських музично-історичних процесів; співвідношення питомих вітчизняних музично-культурних традицій та інновацій, зумовлених викликами воєнного часу. Просуванню музичної культурної спадщини українства сприяють також численні концертні виступи співробітників-музикознавців ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України в зарубіжних країнах (**Оксана Летичевська, Інна Лісняк, Ольга Кушнірук** та ін.).

У центрі дискусії були проблеми впливу воєнних подій на композиторську творчість; реактуалізація української класичної музичної спадщини в теперішній час; соціальне значення сучасного контенту вищої музичної освіти. На секції активно обговорювалися теми про зруйновані війною осередки національної музичної культури; про поширення явищ української музичної культури у світі.

Висновкові сентенції проведеного обговорення резюмувала модераторка секції – завідувачка відділу музикознавства та етномузикології ІМФЕ **Олена Немкович**, яка наголосила на актуальності пропозицій щодо запровадження спеціальних досліджень актуалізованих війною проблем; щодо участі у фундаментальних наукових проєктах викладачів профільних

кафедр українських музичних вишів; щодо поширення зазначених наукових розробок у всіх ланках музичної освіти. Поважною академічною місією вчених, на думку музикознавиці, є удоступнення наукових видань інститутів НАНУ для студентів та вчених вітчизняних і зарубіжних університетів.

Театр і війна, інклюзивний театр, «антропометричний театр» Курбаса–Куліша, україноцентричні трансформації світоглядних орієнтирів театральних практик воєнних часів – це ті основні проблеми, що їх обговорювали доповідачі на секції **«Українська театральна культура часів воєнного десятиліття: теоретичний і прикладний виміри»**. Зокрема, про формування наративів про війну в українському театрі 2014–2024 років, етичну рамку й зони мовчання йшлося у виступі **Ірини Чужиної** – канд. мист., заступниці генерального директора Івано-Франківського національного академічного драматичного театру імені Івана Франка. Доповідачка відзначила, що після 2014 року інструментарієм документального, «колективного» та драматичного театру твориться дискурс російсько-української війни. Окреслюючи проблему *зон мовчання*, театрознавиця вказує на зіставність названих зон у театрі та суспільстві: не говоримо про втрати, про втому і зневіру, про негативні сценарії розвитку подій, про військове й політичне керівництво і їхні рішення; не зображуються активні бойові дії та ін. Театр і система перехідного правосуддя, документ і метафора, дегуманізація ворога / осміяння ворога – ці та інші аспекти етичних рамок сучасних театральних практик розкриває дослідниця. У висновковій частині мистецтвознавиця зазначає, що творення наративів про війну активно триває, і театр має досліджувати кордони етичної рамки, розширюючи теми та засоби сценічної виразності.

Як ніколи актуальними є питання ролі театральної спадщини в сучасному українському соціумі, формування національної ідентичності, що їх порушила у своїй доповіді пров. наук. співробітниця відділу театрознавства Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України **Наталія Єрмакова**. Доповідачка наголосила, що гармонізація принципів національної культурної самоідентифікації та європейської інтеграції в діяльності першого українського студійного Молодого театру була виявом реалізації ідей «європеїзації», сформульованих національними провідниками, зокрема Лесею Українкою та Дмитром Антоновичем. У доповіді йшлося про авангардне мистецтво в практиці Мистецького об'єднання «Березіль», про створення «антропоцентричного театру» Курбаса–Куліша як оновленої моделі «авторського» театру XIX ст. (І. Котляревський, М. Кропивницький, М. Старицький, І. Карпенко-Карий).

З доповіддю **«Діяльність інклюзивних театральних проєктів в Україні після повномасштабного вторгнення росії: подолання викликів і основні напрямки»** (*Activities of inclusive theater projects in Ukraine after the full-scale russian invasion: overcoming challenges and main directions*) виступили д. філософії, проф. антропології Університету Індіани **Сара Філінс** та канд. соціол. наук **Ганна Заремба-Косович** з Інституту народознавства НАН України. Подане дослідження зосереджене на діяльності інклюзивних українських театральних проєктів, у яких задіяні люди з обмеженими можливостями. Доповідачки наголошують на ставленні до українського інклюзивного театру не як до локального або національного феномена, а і як міжнародного інструмента культурної дипломатії і конструювання простору соціальної солідарності. Актуальність порушених авторками проблем засвідчує наукові пошуки креативних та виважених рішень і відповідей на виклики, які з'явилися в діяльності інклюзивних театральних проєктів в Україні після повномасштабного вторгнення.

У своєму виступі д. мист., чл.-кор. НАМ України **Ігор Юдкін** наголосив, що в театральних практиках до формату мейнстріму належить драматизація романів і оповідань сучасної європейської літератури. Ця тенденція особливо вияскравлюється на прикладі сценізації

текстів українського письменника Павла Загребельного. За матеріалами сценізації доповідач виокремлює щонайменше три способи надання драматичних рис прозовій епічній оповіді.

Про театральну мистецьку спадщину, зокрема про маловідомий етап становлення українського професійного театру в епоху Бароко, йшлося в доповіді д. мист. **Лідії Корній**. Столітнє функціонування барокової шкільної драми з використанням символів, алегорій, алегоричних персонажів мало свою тяглість і продовження у ХХ ст. Так, добре відомо про містеріальну природу театру Курбаса, який у виставах надавав великого значення також музиці. Науковиця вважає, що українську шкільну драму з музичним супроводом варто відродити, адже в модерній інтерпретації вона може бути пізнавальною й атрактивною для сучасного глядача.

Підсумовуючи обговорення широкого спектру проблем, порушених на секції, її модераторка д. філол. наук **Наталія Мех** наголосила на потребі осмислення ціннісних викликів воєнного сьогодення, на ролі культурних продуктів (до яких належать твори українських діячів культури, театральні-мистецькі культурні практики та ін.) у процесі формування сучасного культурного простору; на доконечності їх осучаснення та актуалізації молодшим поколінням.

На конференції, окрім секційної роботи, відбувалося також засідання двох тематичних панелей, участь у яких взяло 30 науковців з України та зарубіжжя. На цих дискусійних платформах ішлося про обговорення двох блоків питань: *«Сучасні ідентифікаційні процеси, міграційні практики та націєконсолідаційні виклики воєнної доби»*, *«Державно-консолідаційний потенціал національної культурної спадщини в контексті глобалізаційних вимірів»*. Учасники форуму порушували проблематику, що охоплювала широке коло питань впливу військових дій та тимчасової окупації окремих українських територій на глибинні зміни суспільно-економічної реальності; інспірації ними кардинальних трансформацій соціокультурного буття, узвичаєних нормативних практик та ідентифікаційних процесів і світоглядно-ментальних виявів життя української людності.

Узагальнений виклад задекларованого тематичного спектру конференційних дискусій унеможливає повноформатне представлення його в усьому розмаїтті концепційних осмислень та багатогалузевої профільної специфіки інтерпретацій, що й спонукає до своєїрідної «кліпової» репрезентації ідей та сентенцій. Ідеться передусім про доцільність висвітлення питань, пов'язаних із прикладними аспектами студій міграційних процесів, ідентифікаційних новацій та ролі культурної спадщини в загальнонаціональній консолідації українства. Позаяк нова геополітична реальність сформувалася внаслідок небаченого, насамперед у рамках Європейського континенту, переміщення людності (близько 8 млн населення емігрувало з України на зарубіжжя), тож природно, що саме ця тематика стала ключовою (**Теofil Рендюк, Віктор Кожухар, Мирослава Карацуба, Зоя Гудченко, Василь Стішов, Назарій Масненко**). Унаслідок масштабної української міграційної хвилі, що триває й досі, з одного боку, конструюється нова націєдемографічна модель населення Центральної та Східної Європи, що характеризується інтерференцією українства в усталені поселенські структури європейських країн. А з іншого, – нова потужна міграційна хвиля українства до Європи спричинила формування глобального національного українського простору зі своєю характерною мовно-культурною специфікою та запитом щодо творення й інституалізації українських культурницьких осередків освіти, церкви, просвітницької інфраструктури тощо. Аналогічні проблеми перебували у фокусі уваги наших зарубіжних колег; з-поміж інших, зокрема, акцентувалася потреба розроблення теоретичних постулатів нової субдисципліни – воєнна етнологія (ст. наук. співробітник відділу мультимедійної фольклористики та етнографії Інституту етнографії та фольклору ім. Константина

Бреїлою Румунської академії (Бухарест, Румунія) **Радю Тоадер**). Водночас у їхніх виступах висвітлювалися також конкретні рефлексії населення (як переселенців, так і приймаючих середовищ) на драматичні воєнні події – зміни ціннісних пріоритетів, соціокультурних маркерів, оцінки людського життя в цілому в аксіологічному вимірі (почесний професор Університету Турку (Турку, Фінляндія) **Пекка Хакаміес**). Репрезентувалися зарубіжними вченими також концепти про сучасне текстове вираження війни за матеріалами спогадів учасників воєнних подій, що як складник комеморативних практик є потужним націєтвірним чинником. Зокрема, висвітлювалася проблема інспірації війною «(ре)активації та – у деяких випадках – трансформації індивідуальних і колективних ідентичностей» (д. філософії, ст. наук. співробітник відділу етнографії Інституту етнографії та фольклору ім. Константіна Бреїлою Румунської академії (Бухарест, Румунія) **Іона-Руксандра Фрунтелате**).

Питання державної значущості, консолідаційних та ідентифікаційних процесів, волонтерського руху, як і проблеми подолання постколоніальної культурної спадщини та інерційних впливів наслідків етномовного зросійщення українців посіли помітне місце в ході секційних і панельних дискусій (**Валентина Борисенко, Володимир Скляр, Валентина Сушко, Лілія Сонячна, Андрій Бацвін, Олена Годенко-Наконечна** та ін.).

Рефреном на науковому форумі прозвучала проблематика охорони, ролі та публікаційної презентації культурно-мистецької спадщини, що цілковито природно, адже організаторами заходу і виступили провідні академічні установи (ІМФЕ ім. М. Т. Рильського та Інститут народознавства НАН України; Інститут культурної спадщини Республіки Молдова), для яких зазначена проблематика є визначальною ланкою їхньої дослідницької сфери. Ця тематика цілком суголосна культурно-просвітницьким акціям країн зарубіжної Європи, приурочених до Днів європейської культурної спадщини (17–18 вересня 2024 р.). Архіважливою вона є, зокрема, і в річищі нормативно-правових документів та рекомендацій ЮНЕСКО щодо захисту культурного різноманіття та охорони нематеріальної культурної спадщини (1972, 1989, 2001, 2003 та ін.), що послугують реальними регуляторами національних пам'яткоохоронних і дослідницьких проєктів у сучасній Європі. На тлі масштабних варварських руйнувань, які заподіяні російською збройною експансією, дослідницькі та пам'яткоохоронні програми стали пріоритетними для мистецтвознавчих та народознавчих установ Академії, спеціалізованих кафедр і музейних закладів. Вислідом наукових студій, зокрема, лише ІМФЕ ім. М. Т. Рильського та Інституту народознавства НАН України, стало укладання й видання багатотомних серій енциклопедій та історій мистецтвознавчих дисциплін, збірки каталогів архівних матеріалів рукописних фондів (фотонегативів пам'яток народної та професійної культури, а також музичних текстів) та 12-томного корпусу польових фольклорно-етнографічних матеріалів тощо. Тож ключовим гаслом конференційного дискурсу була орієнтація вчених-гуманітаріїв на консолідацію зусиль щодо збереження, оцифрування, дослідження та публікаційної репрезентації архівно-документальних матеріалів, пам'яток фольклорно-етнографічної спадщини та музейних колекцій (**Ярослав Тарас, Галина Івашків, Людмила Соколюк, Микола Горох, Зоя Чегусова, Олександр Головка, Максим Ясінський** та ін.). На дискусійному майданчику також ішлося про реактуалізацію ролі традиційної матеріальної (народної системи господарювання й ремісництва, гастрономічної, одягової і будівельної культури) та духовної культури, її нормативно-правового та звичаєво-обрядового складника, громадських традицій взаємодопомоги тощо (**Василь Балушок, Галина Бондаренко, Наталія Стішова, Михайло Красіков, Катерина Бех, Марина Олійник** та ін.). Не оминули увагою учасники конференції і трансформацій предметно-понятійного апарату та новітніх тенденцій у теоретико-методологічному ракурсі гумані-

таристики, що сформувалися у висліді впливу воєнних реалій (*Людмила Пономар, Микола Бех, Олександр Коломийчук, Наталія Петрова, Наталія Литвинчук, Олексій Дедуш*). Державної ваги проблеми порушувалися в доповідях про культуру пам'яті, трансгенераційну пам'ять та її роль у забезпеченні культурної тяглості, у конструюванні державницьких ідентифікаційних практик; про комеморативні практики за умов воєнного часу та їх націєконсолідаційну місію (*Любов Боса, Оксана Дрогобицька, Олена Таран, Михайло Громовий* та ін.).

Підсумовуючи пропозиції доповідачів, модератори панельних засідань (*Наталія Стішова, Володимир Скляр, Олександр Коломийчук, Олена Таран*) наголосили на потребі першочергового студіювання новітньої хвилі українських міграцій, вивчення перспектив повернення українців і з'ясування механізмів та обставин інтеграції мігрантів у нових країнах; активізації процесів подолання постколоніальної спадщини й москвоцентричних наративів у процесах декомунізації та деколонізації українського інформаційного простору, у конструюванні україноцентричної топоніміки та пам'яткознавства; колаборації зусиль наукових, освітніх і музейних установ у царині студій народної та професійної культури, у створенні меморіальних комплексів, тематичних виставок та музейних експозицій, глорифікації імен воїнів-героїв – захисників України.

Наголошена конференція, незважаючи на драматичні події воєнного повсякдення, все ж таки повноформатно винесла на обговорення широкого загалу вчених-гуманітаріїв ключові проблеми збереження і дослідження культурної спадщини, зміцнення державно-ідентифікаційних та націєконсолідаційних процесів. У висліді її роботи напрацьована низка рекомендацій державницького засягу й конкретного прикладного значення, реалізація яких неодмінно слугуватиме переможному завершенню Україною війни та євроінтеграційній українській перспективі.

Надійшло / Received 26.08.2024

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 29.08.2024